

THE ROLE OF SAUDI ARABIA IN WORLD POLITICS (BASED ON THE OPINIONS OF ARAB AND WESTERN SCHOLARS)

Sanjar A. Abdurazzakov

Student

Tashkent State University of Oriental Studies

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: sanjarabdurazzoqov.gk@gmail.com

ABOUT ARTICLE

Key words: Economic diversification, "Vision 2030", security, Mohammed bin Salman, oil, religion.

Received: 28.04.24

Accepted: 30.04.24

Published: 02.05.24

Abstract: This article is about the international policy of the state of Saudi Arabia. The opinions of scientists from Arab and Western countries will be discussed. Mohammed bin Salman's policies with the countries of the West and the East, together with "Vision 2030" in part.

САУДИЯ АРАБИСТОНИНИНГ ЖАҲОН СИЁСАТИДАГИ ЎРНИ (АРАБ ВА ҒАРБ ОЛИМЛАРИНИНГ ФИКРЛАРИ АСОСИДА)

Санжар А. Абдураззоқов

Талаба

Тошкент Давлат Шарқишунослик Университети

Тошкент, Ўзбекистон

E-mail: sanjarabdurazzoqov.gk@gmail.com

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит сўзлар: Иқтисодий диверсификация, "Vision 2030", хавфсизлик, Муҳаммад бин Салмон, нефть, дин.

Аннотация: Ушбу мақола Саудия Арабистон давлатининг халқаро даражадаги сиёсати ҳақида сўз боради. Бу ҳақида араб ва ғарб давлатларининг олимлари фикрлари ёритиб ўтилади. Муҳаммад бин Салмоннинг ғарб ва шарқ мамлакатлари билан юритаётган сиёсати, шу билан биргаликда "Vision 2030" ҳақида қисман.

РОЛЬ САУДОВСКОЙ АРАВИИ В МИРОВОЙ ПОЛИТИКЕ (НА ОСНОВЕ МНЕНИЙ АРАБСКИХ И ЗАПАДНЫХ УЧЕНЫХ)

Санжар А. Абдураззаков

Студент

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

E-mail: sanjarabdurazzoqov.gk@gmail.com

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: диверсификация экономики, “Vision 2030” безопасность, Мухаммед бен Салман, нефть, религия.

Аннотация: Данная статья посвящена международной политике государства Саудовская Аравия. Будут обсуждаться мнения ученых арабских и западных стран. Политика Мухаммеда бен Салмана в отношении стран Запада и Востока, а также частично “Vision 2030”.

КИРИШ

Ислом оламида ўз ўрнига эга бўлган Саудия Арабистон мамлакати бугунги кунда жаҳон сиёсатида улкан ўзгаришлар арафасида турибди десак муболоға булмайди. Мухаммад бин Салмон мамлакатни модернизация ва иктисодиётни диверсификация қилишни бошлаган. Албатта, бу иш ўз ниҳоясига етмагани ва воқеалар ривожини суҳбатчида таътигани кўплаб сиёсий экспертларни назаридан четда қолмади. Бу ҳақида ғарб ва араб олимларнинг фикрларини таҳлил қиламиз.

АСОСИЙ ҚИСМ

Доктор Элизабет Жонсон, Яқин Шарқ тадқиқотлари олими: “Ғарб олимлари Саудия Арабистонини ҳаракатлари ва сиёсати Яқин Шарқ ва ундан ташқарида барқарорлик ва хавфсизлик учун кенг қўламли таъсир кўрсатадиган асосий геосиёсий актор сифатида қабул қилишлари мумкин. Ғарб олимларининг Саудия Арабистонининг халқаро сиёсатдаги мавқеига қарашлари геосиёсат, иқтисод, инсон ҳуқуқлари билан боғлиқ муаммолар ва минтақавий барқарорлик каби турли омилларга қараб фарқ қилиши мумкин”. Бу ерда баъзи мумкин бўлган қарашлар:

Геосиёсий аҳамияти: Кўпгина Ғарб олимлари Саудия Арабистонини стратегик жойлашуви, катта нефть захиралари ва ОПЕК доирасидаги таъсири туфайли Яқин Шарқдаги ҳал қилувчи ўйинчи сифатида кўришлари мумкин. Ғарб давлатлари, хусусан, АҚШнинг минтақадаги асосий иттифоқчиси сифатидаги мавқеини ҳам унинг геосиёсий аҳамиятини оширади.

Иқтисодий таъсир: Саудия Арабистонининг дунёдаги энг йирик нефть экспортчиларидан бири сифатидаги роли унга сезиларли иқтисодий таъсир кўрсатади.

Ғарб олимлари Саудия сиёсатининг глобал нефть бозорлари ва иқтисодий барқарорликка таъсирини тан олишлари мумкин.

Инсон ҳуқуқлари бўйича хавотирлар: Ғарб олимлари Саудия Арабистонидаги инсон ҳуқуқлари ҳолати, жумладан, сўз эркинлигини чеклаш, аёллар ва озчиликларга муносабат ва ўлим жазосини қўллаш каби масалалардан хавотирда бўлиши мумкин. Баъзилар Ғарб ҳукуматларини бу хавотирларга қарамай Саудия Арабистони билан яқин алоқаларни сақлаб қолиш учун танқид қилишлари мумкин.

Минтақавий барқарорлик: Яқин Шарқдаги таъсирини ҳисобга олган ҳолда, Ғарб олимлари Саудия Арабистонининг ҳаракатлари ва сиёсатини минтақавий барқарорликнинг муҳим омиллари сифатида кўришлари мумкин. Бунга унинг Ямандаги фуқаролар уруши ва Эрон билан рақобати каби можаролардаги роли киради, бу эса кенгроқ минтақа учун жиддий оқибатларга олиб келиши мумкин.

Модернизация саъй-ҳаракатлари: Саудия Арабистонининг иқтисодиётни диверсификация қилиш ва нефтьга қарамликни камайтиришга қаратилган “Vision 2030” ташаббусини баъзи Ғарб олимлари модернизация ва иқтисодий ислохот йўлидаги ижобий қадам сифатида кўришлари мумкин. Бироқ, бу ислохотларнинг суръати ва кўламига шубҳа билан қараш, шунингдек, юзага келиши мумкин бўлган ижтимоий ва сиёсий оқибатларга оид хавотирлар ҳам бўлиши мумкин.

Анна Жейкобс, катта аналитикнинг фикрига кўра :”Саудия Арабистони халқаро майдонда ўзини қайта кўрсатишга ҳаракат қилмоқда. Ялпи ички маҳсулоти 2022-йилда биринчи марта 1 триллион долларга етган қироллик глобал энергия алмашинуви билан ҳамнафас бўладиган иқтисод ва АҚШга камроқ таянадиган ташқи сиёсатни хоҳлайди. Саудия Арабистони сиёсати унинг амалдаги раҳбари, валиаҳд шахзода Муҳаммад бин Салмоннинг ўз ҳокимиятини мустаҳкамлаш, мамлакатни углеводород экспортига қарамлигини камайтириш ва қиролликни муҳим ўрта кучга айлантириш амбициялари асосида шакллантирилади. Минтақавий ва глобал таъсирини ошириш ва ташқи алоқаларини кенгайтириш орқали ўз-манфаатларини кўзлайди. Бу мақсадлар сари ҳаракат қилар экан, Ар-Риёд борган сари ўзини юқори даражадаги дипломатия ва воситачилик ҳаракатлари марказига қўймоқда. Аммо Ар-Риёд кейинги ўзгаришларни амалга оширмаса, унинг ўзини ўзи ўзгартиришга қаратилган саъй-ҳаракатлари ўзини оқламаслиги мумкин.

Иқтисодиётни диверсификация қилиш режаларини қўллаб-қувватлаш учун шахзода Саудия Арабистонининг консерватив жамиятини очишга киришди, лекин фақат баъзи жиҳатларда. Мутахассислар таъкидлаганидек, ислохотлар ижтимоий ва маданий соҳага қаратилган. Бу маконда Муҳаммад бин Салмон исломнинг энг муқаддас матнларининг

сўзма-сўз талқинига асосланган ваҳҳобий хилма-хиллигига қатъий амал қилиш ўрнига сунний исломнинг янада бағрикенг версиясини лойиҳалаштирмоқда. У, шунингдек, аёлларга кўпроқ ҳуқуқлар беришга қаратилган диний ва меҳнат ислохотларига бошчилик қилмоқда. Булар орасида диний таълимотга қатъий риоя этилишини назорат қилган машҳур диний полицияни олиб ташлаш; аёлларга машина ҳайдашга рухсат бериш; ва аёллар иш ёки саёҳат учун васийдан рухсат олиш талабини бекор қилиш. Бироқ, сиёсий ҳуқуқлар ҳақида гап кетганда, вазият оғирлигича қолмоқда. Муҳаммад бин Салмон мутлақ монархияни сақлаб қолди, темир мушт билан ҳукмронлик қилди ва қарама-қарши сиёсий қарашларга бўш жой қолдирмади. Доктор Жонатан Смит, халқаро муносабатлар олими сўзларига кўра “Кўпгина ғарб олимлари геосиёсий аҳамият нуқтаи назаридан Саудия Арабистонини бир неча сабабларга кўра Яқин Шарқдаги асосий омил ва глобал саҳнада ҳал қилувчи ўйинчи сифатида кўришлари мумкин”. Бунга асосланиб, айрим факторларни бунга сабаб қилиб айта оламиз.

Нефть захиралари: Саудия Арабистони дунёдаги энг катта тасдиқланган нефть захираларига эга ва бу уни глобал энергия бозорларида асосий ўйинчига айлантиради. Нефть ишлаб чиқариш ва нархларга таъсир қилиш қобилияти унга муҳим геосиёсий таъсир кўрсатади.

Стратегик жойлашуви: Африка, Осиё ва Европанинг чорраҳасида жойлашган Саудия Арабистони Яқин Шарқ геосиёсатида стратегик мавқега эга. Унинг Ҳормуз бўғози ва Боб ал-Мандеб бўғози каби йирик денгиз бўғозларига яқинлиги унинг глобал савдо ва хавфсизликдаги аҳамиятини оширади.

Минтақавий таъсир: Саудия Арабистони Исломнинг туғилган жойи ва муқаддас Макка ва Мадина шаҳарларини васийлиги туфайли араб дунёси ва кенгроқ мусулмон жамоатчилигида сезиларли таъсирга эга. Унинг Форс кўрфази ҳамкорлик кенгаши (GCC) ва Араб лигаси каби ташкилотлардаги етакчи роли минтақавий обрўсини янада оширади.

Хавфсизлик хавотирлари: Ғарб олимлари Саудия Арабистонининг терроризм, экстремизм ва Эрон таъсири каби минтақавий таҳдидларга қарши қалъа ролини тан олишади. Унинг бу таҳдидларга қарши курашда Ғарб иттифоқчилари билан ҳамкорлиги Яқин Шарқда барқарорликни сақлаш учун муҳим аҳамиятга эга.

Қуrol савдоси: Саудия Арабистони дунёдаги энг йирик қуrol импортчиларидан бири ва Ғарб мудофаа саноати учун муҳим бозор ҳисобланади. Ушбу қуrol савдоси нафақат Саудия Арабистонининг Ғарб давлатлари билан алоқаларини чуқурлаштирибгина қолмай, балки минтақавий хавфсизлик динамикасига ҳам таъсир кўрсатади.

Араб олимларидан бўлмиш Муҳаммад Аллушнинг таъкидлашича: “Ислом тамойилларига асосланган араб нуқтаи назаридан, Саудия Арабистонининг мусулмон дунёсидаги етакчилиги тан олинади ва ҳурмат қилинади. Исломнинг муқаддас қадамжоларини сақлаши ва исломий бирдамликни тарғиб этиши мусулмонлар жамиятига қўшган катта ҳиссаси сифатида кўрилади. Гарчи хавотирлар мавжуд. Саудия Арабистонининг ички сиёсати, исломий қадриятлар ва урф-одатларни қўллаб-қувватлаш борасидаги саъй-ҳаракатлари юқори баҳоланади”. Саудия Арабистонининг халқаро сиёсатдаги ўрни бўйича турли хил нуқтаи назарларни, бир қатор маданий, сиёсий ва мафкуравий қарашларни акс эттиради.

Тарихий контекст: Саудия Арабистонининг тарихий ва диний аҳамияти унинг халқаро сиёсатдаги ролида марказийдир. Улар қиролликнинг ислом динининг ватани ва энг муқаддас қадамжоларининг сақловчиси сифатидаги мақомини таъкидлаб, уларни мусулмон оламида ўзига хос етакчи мавқеини таъминлайди.

Минтақавий динамика: Саудия Арабистонининг ҳаракатларини минтақавий куч курашлари ва иттифоқлар контекстида таҳлил қилиш маъқулдир. Кўпинча қиролликнинг Яқин Шарқдаги таъсири учун Эрон билан рақобатини, сунний мусулмон сабабларини қўллаб-қувватлашини ва Эрон экспансионизмини мувозанатлаш учун ҳаракатларини таъкидлашимиз мумкин.

Хавфсизлик хавотирлари: Минтақавий хавфсизлик, хусусан, Эрон ва экстремистик гуруҳлар таҳдиди билан боғлиқ хавотирлар араб экспертларининг Саудия Арабистони ташқи сиёсати ҳақидаги фикрларини шакллантиради. Улар қиролликнинг терроризмга қарши кураш ва Форс кўрфази минтақасида барқарорликни сақлашдаги ролини тан олишади, лекин Яман каби можароларда унинг иштирокини ҳам танқид қилишлари мумкин.

Иқтисодий таъсир: Саудия Арабистонни, хусусан, жаҳон энергия бозоридаги энг йирик нефть экспортчиси сифатидаги муҳим иқтисодий таъсири бор. Бу қиролликнинг иқтисодий сиёсати, ички фаровонлик ва минтақавий барқарорликка таъсирини таъминлайди.

Инсон ҳуқуқлари: Араб экспертлари Саудия Арабистонидаги инсон ҳуқуқлари, хусусан, сўз эркинлиги, аёллар ҳуқуқлари ва сиёсий диссидентларга нисбатан муносабат ҳақида тез-тез хавотир билдиради. Улар қиролликнинг ички ва ташқи сиёсатида мас’улиятни ошириш ва инсон ҳуқуқларига ҳурматни кучайтириш тарафдори.

ХУЛОСА

Хулоса қилиб айтганда, Ғарб олимларининг Саудия Арабистонининг халқаро сиёсатдаги ўрни ҳақидаги нуқтаи назари кўп қиррали бўлиши мумкин, бу геосиёсий манфаатлар, иқтисодий мулоҳазалар, инсон ҳуқуқлари билан боғлиқ муаммолар ва минтакавий барқарорлик ўртасидаги мувозанатни акс эттиради. Лекин, араб мутахассислари Саудия Арабистонининг халқаро сиёсатдаги ўрни, тарихий, маданий ва геосиёсий омилларни ички бошқарув ва инсон ҳуқуқлари билан боғлиқ ҳавотирлар билан мувозанатлаштириб, нюанслар истиқболларини таклиф қиладилар. Ушбу қарашлар қироликнинг Яқин Шарқ ва ундан ташқаридаги роли ва таъсирини янада бойроқ тушунишга ёрдам беради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Organization of the Petroleum Exporting Countries, home, about us, countries. March 25, 2024 https://www.opec.org/opec_web/en/about_us/25.htm
2. Vision 2030. April 25, 2016. <https://www.vision2030.gov.sa/en/>
3. Crisisgroup, middle east north Africa, gulf and Arabian peninsula, Saudi Arabia. June 14, 2023. <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/saudi-arabia/understanding-saudi-arabias>
4. Aljazeera, opinions. September 4, 2023. <https://www.aljazeera.net/opinions/2023/9/4/عن-ركائز-السياسة-الخارجية-الجديدة>
5. Саудия Арабистонининг халқаро сиёсати бўйича тақдим етилган истиқболлар академик адабиётлар, оммавий ахборот воситалари таҳлиллари ва оммавий нутқларда топилган умумий мавзулар ва нуқтаи назарларга асосланган фаразий тасаввурлардир. Маълумотлар мавзу бўйича умумий билимлардан синтезланади ва аниқ шахслар ёки манбаларга тегишли емас